

Posudek na diplomovou práci

Název: Ženská pracovní migrace a její vliv na genderové role v rodině

Autor: Michaela Mohylová

Katedra obecné antropologie, FHS UK, Praha 2014, s. 87

Předkládaná diplomová práce je součástí týmového výzkumu v obci na jižním slovensku, kde od roku 2008 probíhá terénní antropologická praxe FHS. Tématem, na které se Michaela Mohylová zaměřila, je pak průnikem jejího zájmu, vázaného na kompetence získané v průběhu studia, a situací ve sledované lokalitě. Zde se k problematice migrací ukázalo jako relevantní zabývat se problematikou ženské migrace a jejími důsledky pro lokální společnost, resp. důsledky pro ty, kteří migraci aktivně nepodstupují. Jejím cílem bylo zaměřit se na transformaci role otce v rodině právě v důsledku cirkulační migrace matky.

Svoji diplomovou práci založila jako případovou studii jedné rodiny ve sledované obci Velké Vinice. Data, která interpretovala, vytvářela na základě zúčastněného pozorování, narativních rozhovorů a polostrukturovaných rozhovorů. Kombinace těchto technik kvalitativního výzkumu Michaela Mohylové umožnila jak vhléd do rodinných vztahů nukleární rodiny tak vhléd do jejího postavení, resp. postavení jejích členů v rámci širší rodiny, která v mnoha rysech představovala hodnotový protipól organizace a ustanovování a manifestaci autorit v rámci rodiny. To umožnilo autorce uvažovat o problému nejen v kontextu partnerského vztahu, ale porozumět mu i v kontextu vztahování se k dalším významným druhým. Výzkum, který Michaela Mohylová prováděla, permanentně reflektovala. To se ukazuje i ve velice propracované metodologii. Autorka správně si uvědomuje svoji pozici badatele v terénu a zároveň ji chápe jako interaktivní. Zejména oceňuji úvahu o tom, proč ji matka Jana nechtěla „pustit“ do domácnosti za své nepřítomnosti. Interpretace spočívající v porušení očekávaných norem chování vlastně již v metodologické části přináší argumenty pro závěr (viz níže). Celkově lze shrnout, že etnografický výzkum, stejně jako jeho prezentace jsou zdařilé.

Interpretačně opřela Michaela Mohylová svá data ve dvou tezích. 1. Genderové role v rodině jsou založeny v období socializace (dětství), ale následně v důsledku transformací sociální situace jsou uzpůsobovány. 2. Přes tyto změny je tendence se odvolávat k „normalitě“, vyjednávat s ní. Z toho vyplývá tenze, která nutí aktéry interpretovat svoje pozice v sociální realitě, tedy vyjednávat legitimitu svých pozic. Proto, aby dobře vysvětlila procesy ve sledované rodině, musela se Michaela Mohylová vyrovnat s několika kategoriemi. Těmi se staly pojmy: gender v rodině, ženská migrace, postransformační procesy (kontext změn – cílící do kategorie individualizace) a ruralita (kontexty vázané na půdu – metafora normality).

Vlastní výklad pak představila v dynamice příběhu. Ten sice nepředstavila v absolutní linearitě. Ale jak kapitola vrací se k socializaci otce a matky, tak kapitola o zabijačce má v struktuře příběhu své místo. Tímto členěním autorka umožňuje čtenáři lépe pochopit perspektivu aktérů a na vhodném místě mu zprostředkovává pohled na vyjednávání rolí v rodině matky cirkulační migrantky. Kapitola o zabijačce je navíc důkazem, že autorka propojuje dva typy dat (data získaná dvěma technikami), ve své podstatě validizuje předchozí interpretace. Struktura práce je tedy tato: autorka nejprve čtenáře seznamuje s motivací a průběhem migrace, a to logicky s akcenty na vývoj a chápání blízkých vztahů především v nukleární rodině. Ukazuje tak tlaky, kterým otec a matka museli čelit, a v hlase babičky se zpřítomňuje „tlak normality“, s nímž jsou členové rodiny konfrontováni. Aby čtenář pochopil, proč organizace sledované rodiny (rozdělení rolí v ní) získala takovou podobu, autorka analyzuje východiska klíčových „hráčů“ – matky a otce. Tím podporuje nejen pochopení dynamiky rodinných vztahů v průběhu migrace (viz výchozí teze), ale navíc otevírá úvahu o lepší x horší adaptaci na situaci migrace v závislosti na předávaných hodnotách, normách a praktikách. Text pak graduje v kapitole

následky migrace, kdy se ukazuje několik klíčových momentů, které v řadě ohledů konvenují s odbornou literaturou. Rodina a redefinování rolí funguje výborně do doby výchovy dětí, tedy společného cíle. Jakoby neplacená práce jednoho z rodičů byla akceptována jako hodnota, která může být vyrovnána remitencí. V okamžiku ztráty společného cíle vyplývající z funkce rodiny, jsou zde sice generovány nové společné cíle – ekonomické, které ale možná do jisté míry překračují či míjejí funkci rodiny. Je to dáno i tím, že nové cíle neobsahují neplacenou práci a nevyžadují každodenní nasazení. V tomto okamžiku se vztahy mění a mění se i tok remitencí (mění se poměry závislostí a zvyšuje se individualizac). Tento směr úvah a interpretací autorky velice oceňuji. Bylo by však chybou si myslet, že jiné interpretace práce neobsahuje. Naopak práce je interpretačně velice bohatá, komunikuje s výchozími tezemi a zhusta jsou pasáže provázány s odkazy na literaturu.

Práci Michaela Mohylové chápu jako poctivou, myšlenkově konzistentní a teoreticky relevantní. Protož se jedná o přepracovanou verzi, sluší se říci, v jakých ohledech došlo k posunu. 1. Práce podle mého soudu se významně antropologizovala. Autorka respektuje oborový přístup jak na úrovni práce s literaturou, tak zejména na úrovni interpretace dat. V tomto směru chápe jedince a jejich jednání jako kulturně determinované. 2. Autorka zúžila svůj zájem na nukleární rodinu. Tím se jí podařilo prohloubit interpretace a témata, která se drala v předchozím textu se mohou stát impulzem pro následné výzkumy a studie autorky, popřípadě jejích následovníků. 3. Vtáhla do hry, resp. problém nahlíží z relevantních perspektiv, které vyplývají s rozumění terénu. V tomto směru spočívá ono prohloubení textu (interpretací).

Práce má ale i své drobné nedostatky, které mohou souviset i s vedením práce. 1. Myslím si, že by textu v Empirické části slušel vlastní název a pod ním popsaná logika - návaznost jednotlivých kapitol, aby čtenáři byla usnadněna orientace v textu. (Nedokázala jsem tuto myšlenku zprostředkovat.) 2. S tím bezprostředně souvisí můj dojem, že na mne někdy text působí trochu atomizovaně. Mluvím o tom, že je někdy na čtenáři držet onu červenou niť. 3. Možná by bylo také vhodné uvažovat o rozhovorech v rovině manifestace a vyjednávání pozic informátorů, jistě by pak práce byla o něčem jiném, ale při čtení textu si tento potenciál jasně uvědomuji. 4. Má autorka něco proti pojmu anonymizace informátorů?

Práci hodnotím jako výbornou.

8. 2. 2014

PhDr. Dana Bittnerová, CSc.